

DRAGUTIN ROSANDIĆ

SENJ U PROZI VJENCELAVA NOVAKA

»Da, Senju moj; što mi je majka u krugu mile mi svojte, što mi je slatka u srcu tajna iz kola hrvatskih ljepota, što mi je oko nad mojim čutili, to si mi ti, Senju, u lijepom obitalištu hrvatskoga mi roda! Ustraj, Senju moj! Bit ćeš živ, bit ćeš mlad, bit ćeš sretan«

Senj predstavlja neiscrpno vrelo Novakove prozne inspiracije. Doživljavajući ga iz posebne emocionalne relacije i povijesne perspektive, iz djela u djelo, prikazivao je senjski život u novim osvjetljenjima. Serija proznih djela sa senjskom tematikom najavljena je ovećom pripovijetkom Fiškalova ispovijed (1886). Stvaralački interes za senjski ambijent živi neprekidno. U svim fazama svog književnog rada Novak je zaokupljen životom i ljudima rodnog grada (Pavao Šegota, Kilara, Pod Nehajem, Prva plaća, Pod prijekim sudom, Nikola Baretić, Na smrtnoj uri, Gospođica Fema, Gospođična Veronika, Posljednji Stipančići, Tito Dorčić). Senjsku stvarnost, u određenim povijesnim isječcima, najkompleksnije zahvaća u romanima: Pod Nehajem, Posljednji Stipančići te pripovjetcima Fiškalova ispovijed, Prva plaća i Na smrtnoj uri.

Novak je književni kroničar rodnoga grada, i to prvenstveno kroničar senjskog života u 19. stoljeću. Posegnuo je i u daljnju senjsku prošlost — u 17. stoljeće kada su u Senju djelovali uskoci. Inspiriran uskočkom tradicijom, kao i njegov sugrađanin, suvremenik i prijatelj Silvije Strahimir Kranjčević (Uskočke elegije), daje oduška svom nacionalnom i rodoljubnom osjećanju, glorificira uskočko junaštvo i etiku (Na smrtnoj uri).

Pratio je odraz značajnijih povijesnih događaja u 19. stoljeću na senjski život. U Posljednjim Stipančićima prikazuje odjek ilirizma u Senju i uspon građanskog staleža koji zamjenjuje propalu aristokraciju. Roman Nikola Baretić uključuje u sebi jedan isječak senjske historije — razdoblje Bachova apsolutizma. Nikola Baretić, glavni lik romana, u obliku sjećanja oživljava te godine i ističe pojavu germanizacije. U školi prevladava njemački duh, forsira se učenje njemačke književnosti, a domaća se književna baština posve zanemaruje. U redovima srednjoškolske omladine živi budna nacionalna svijest, omladina se oduševljava narodnom poezijom i sanja o autonomiji Hrvatske u okviru Austrije.

U romanu Pod Nehajem obuhvaćene su šezdesete i sedamdesete godine 19. stoljeća, tj. prijelomno razdoblje senjske historije kada grad prelazi iz vojne

uprave pod civilnu vlast. Ostale proze s građom iz senjskog života bazirane su na zbivanjima u neposrednoj stvarnosti.

Novakova prozna kronika senjskog života obuhvaća sve značajnije pojave u društveno-ekonomskom, političkom, kulturnom i moralnom životu ovoga grada koji je u novijoj hrvatskoj povijesti imao izuzetno značenje među gradovima na Jadranskom moru.

Sve do izgradnje željezničke pruge Budimpešta—Rijeka, Senj je imao vodeću ekonomsku poziciju. Bio je veliko skladište u koje je »tovarila Granica svoje prirodno blago, raznosili su ga Talijani, Grci, Francuzi i Španjolci.«

U tako povoljnim ekonomskim uvjetima stvarao se moćan trgovački stalež koji je uz senjsku aristokraciju i vojnu upravu predstavljao tadašnju društvenu elitu.

Zlatno doba senjske historije Novak je samo registrirao u obliku sjećanja i uspomena glavnih junaka. Tako se Valpurga Stipančić sjeća slavne senjske prošlosti i znamenitih obitelji (Domazetovića, Daničića, Homolića, Čolića).

Tada su »kćeri starih patricija i plemića senjskih vukle vodu iz bunara sa srebrnim kotličem na srebrnom lancu... Sama sam vidjela takvih srebrnih kotlića i lanaca i kod prostih građanskih obitelji koje nisu potjecale od patricija ni od plemića«...¹

Elitno senjsko društvo na početku 19. stoljeća svom vanjskom sjaju predstavljeno je u prizoru proslave krštenja Jurja Stipančića. Tu je na okupu senjska aristokracija u »modrim frakovima s okruglim krilima i zlatnim puce-tima« i visoki vojni poglavari grada sa svojim suprugama.

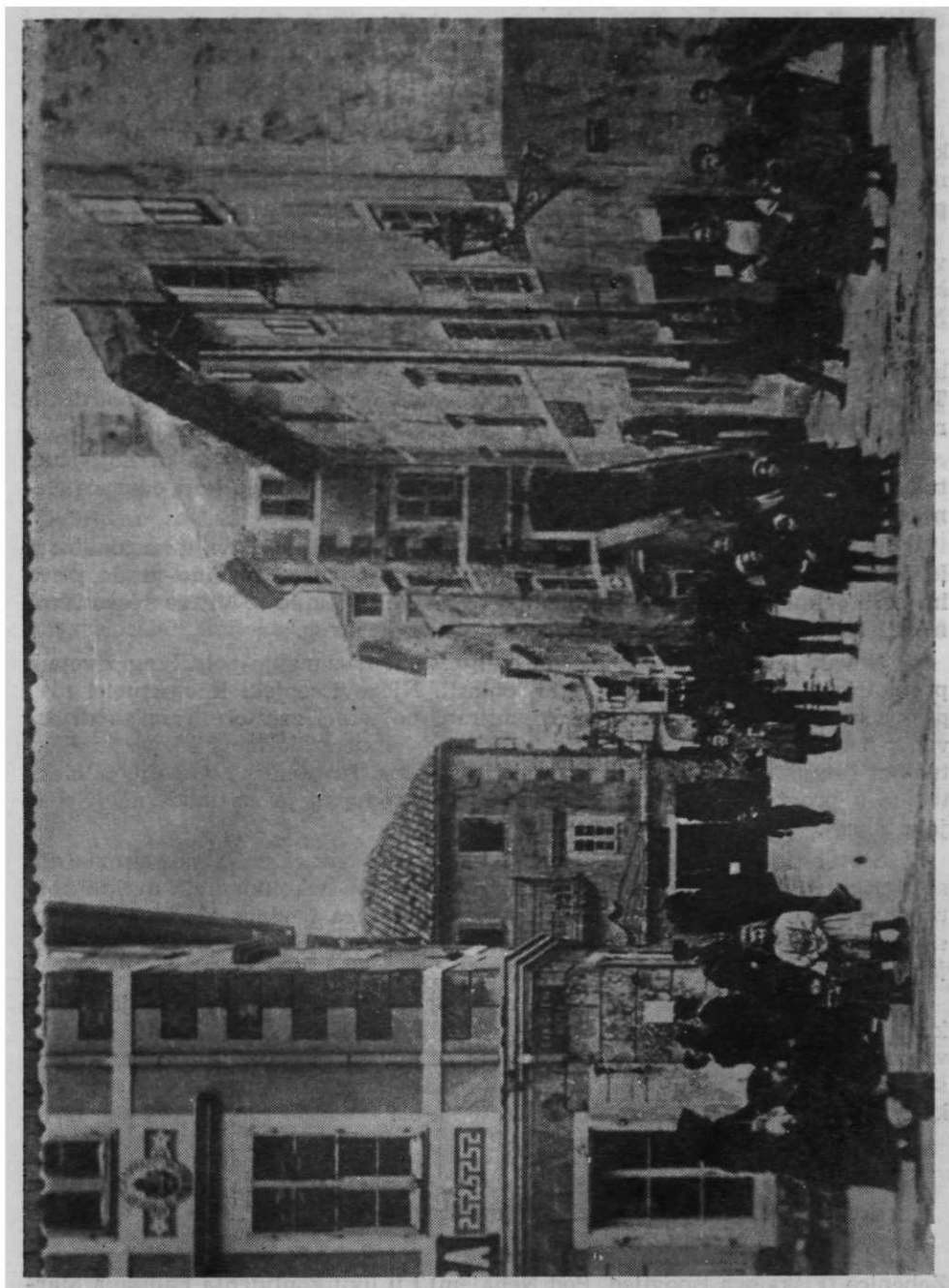
Socijalna struktura Senja šezdesetih godina živopisno je predočena na uvodnim stranicama romana Pod Nehajem:

»Od čeljadi, što je danas hrlila k crkvi, bila su prva senjska djeca, radnička i gospodska... Za djecom hrlili su kalfe i zanatlije, za njima usopljene žene i djevojke s malom razlikom u odjevu, govoru i ponašanju, akoprem je ta četa bila sabrana od radničkih žena, majstorica i žena trgovaca, za onda svakako prvoga senjskoga stališa. Vojničke obitelji, kojih je za to doba bilo u Senju dosta, nijesu se rado miješale među domaće jer se nijesu razumjele u govoru, a čini se da se ni domaća čeljad nije mnogo otimala za prijateljstvom majorica i kapetanica.«²

Novak minuciozno analizira socijalno-etički profil svakog pojedinog staleža. U galeriji senjskih likova našli su svoje mjesto predstavnici građana, patricija, trgovaca, obrtnika, ribara, seljaka, proletera, beskućnika, slugu i ostale sirotinje.

U redovima građanskog staleža otkriva intelektualce (profesore, učitelje, svećenike, pravnike), čak, činovnike i sitne birokrate. Mentalitet intelektualaca u provincijskom gradiću prikazuje u likovima senjskih profesora koji u časovima dokolice intelektualiziraju i politiziraju (Huger — Hadaček). Intelektualac se ne može izolirati iz tekućeg života, on je ovisan o mjesnim prilikama i vlasti.

Superiornošću duha ističu se direktor senjske gimnazije Sabljak i mladi prirodoslovac Wolf. Sabljak studira društveno-pedagošku problematiku i izgrađuje teoriju po kojoj bi gimnazija bila institucija u kojoj se školuju samo daroviti učenici:

Sl. 42. — Glavna senjska ulica Potok. Vrijeme kada je Vj. Novak pisao o gradu Senju u romanu »Pod Nehajem«.

»Gimnazija i univerzitet, to bi bili hramovi čiste znanosti za odabrane koji su dovoljno nadareni moralno i intelektualno za asimilaciju i provlađanje plemenitih ideja... jer samo takovi spadaju na pročelja ljudskoga društva...«³

Dok je Sabljak u svojim pedagoškim i socijalnim nazorima ostao u okviru kršćanske ideologije i socijalnog aristokratizma, mladi prirodoslovac Wolf zanesen je rezultatima Lamarckova i Darwinova učenja. Društveni život u Senju pružio je naučnoj radoznalosti senjskih profesora zanimljivu građu.

Među tadašnjom inteligencijom značajno mjesto zauzimaju svećenici. Novak pokazuje različite tipove svećenika. Prostodušni tip narodnog svećenika bez širih duhovnih vridika predstavljen je u Fiškalovoj ispovijedi i romanu Pod Nehajem (pop Ive). On je pravi narodni pastir i nosilac glagoljaške tradicije.

Lik svećenika-političara koji stoji na čelu nacionalnog pokreta u Senju i bori se za ostvarivanje ilirske ideje prikazan je u romanu Posljednji Stipančići. To je lik kanonika Vukasovića koji je u Novakovoj galeriji nacionalno-političkih radnika zauzeo prvo mjesto.

U Novakovoj prozi pojavljuje se i tip nenarodnog svećenika koji služi tuđinskim interesima. Takav je tip gradski župnik Vinković koji odvraća Senjane od borbe protiv vojne uprave (Pod Nehajem).

Među figurama senjskih intelektualaca koji se oduševljavaju nacionalnom idejom ističe se mladi teolog Tintor. On otkriva Senjanima prošlost grada, priča im o ratovima s Turcima i Mlečanima i čita im odlomke iz Vitezovićeve Kronicke i Kačićeva Razgovora ugodnog naroda Slovinskog.

Novak je na taj način dao cjelovitu sliku nacionalno-političkog života i promotrio ulogu intelektualca u toj oblasti. Njegovi senjski intelektualci nisu pasivne ličnosti već aktivistički orijentirani pojedinci zainteresirani za društvena, nacionalna i naučna pitanja. Međutim, on je prikazao i likove intelektualaca (umjetnika) koji se gube u maloj sredini. Tu temu o slamanju intelektualca u provincijskoj sredini psihološki će produpsti proza moderne (Nehajev: Bijeg).

S osobitim interesom Novak promatra đački život i poteškoće siromašnih seoskih mladića koji se školuju u Senju. Izgradio je nekoliko živih đačkih portreta, dočarao ambijent đačkih podstanarskih sobica i odnos gazdarica prema siromašnim seoskim dječacima. Upečatljive sličice iz života senjskih gimnazijalaca donosi u romanima Pavao Šegota, Pod Nehajem i Tito Dorčić.

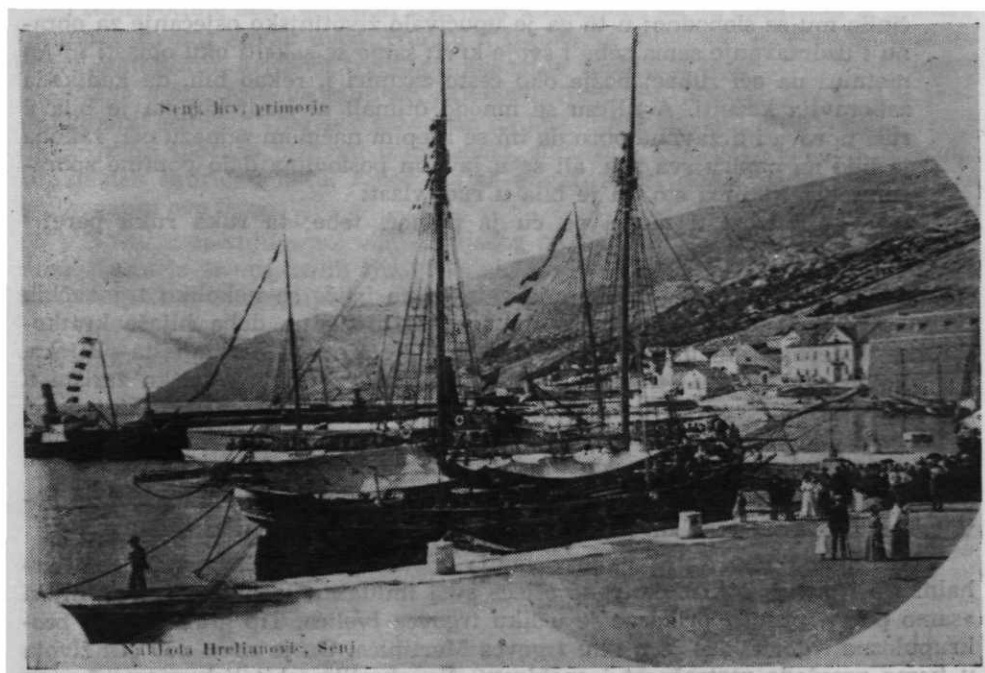
U prikazivanju činovničko-birokratskog sloja došao je do izražaja pišev kritički stav. On prikazuje puzavost, beskičmenjaštvo, lažno dostojanstvo i vjerno služenje činovnika nenarodnom režimu. Činovničko-birokratski sloj sačinjavaju fiškali, pisari, nadripisari, carinici i strani predstavnici vojne uprave koji drže u rukama ovaj sitni birokratski svijet:

»Glavno uporište Gröhlovo bijahu dakle činovnici, a njih je držao nesmiljeno na uzdi, jer im se pazilo na svaki kret, na svaku riječ i na društvo s kojim su se družili izvan uredovnih satova...«⁴

Mentalitet takve sitne senjske birokratske figure ocrtan je u liku pisara Zobenice (Fiškalova ispovijed, Pod Nehajem) i u liku konfidenta Fabijana Martinčića (Posljednji Stipančići). Svojom osebnjuošću nameće se i lik senjskog fiškala Mattea (Fiškalova ispovijed) koji doduše ne služi režimu, već rješava pravne sporove senjskih trgovaca i seljaka iz okolice.

Za vrijeme vojne uprave u Senju činovnički stalež nije uživao osobit ugled. Tek u građanskoj eri počinje zauzimati značajno mjesto. U činovničke redove počinju se u to vrijeme uključivati trgovački sinovi i djeca propale aristokracije.

U svojoj svestranoj zainteresiranosti za Senj i njegove ljude Novak nije mogao mimoći problem aristokracije koja je u Senju imala svoju značajnu tradiciju. On pokazuje senjsku aristokraciju u njezinu zenitu, prve simptome propadanja i konačno definitivnu propast. Historijat senjske aristokracije donosi u romanu Posljednji Stipančići. Oživljava obiteljsku tradiciju s početka 18. stoljeća kada su Stipančići »u gradskim javnim poslovima slavno sudjelovali« i obilazili »sve znamenite luke po Dalmaciji, Istri, Grčkoj, Ruskoj, Italiji, Španjolskoj i Francuskoj.« To je ta prva vitalna generacija koja je obilježila afirmaciju svoga staleža. Već u drugoj generaciji, generaciji Pavla Stipančića, počinje gašenje obiteljskog sjaja. Otac Ante Stipančić, »patricij i krčmar — stao bi ogledavati za sjajem sablje i kićenom odorom austrijskog vojnika, a navlastito odonda pokle je cesar i kralj Josip II u kratkom roku tri puta grad Senj posjetio i milostivo dopustio da mu se mogu i uglednije glave grada pokloniti.« Ante Stipančić odstupa od obiteljskih tradicija, bira vojnički poziv, odlazi u svijet i poslije neuspjeha u vojničkoj karijeri »klatari« se po velikim gradovima trošeći očevu imovinu. Poslije takvog ispraznog desetogodišnjeg života vraća se u Senj gdje doživljava svoj slom. Njegova djeca Lucija i Juraj predstavljaju posljednji izdanak senjske aristokracije. Novak ne opisuje samo društveno-ekonomsko kretanje aristokratskog staleža, već ulazi u analizu njihova morala i psihologije. Moralna izopačenost nastupa u trećoj generaciji koja

Sl. 43. — Senjska luka na kraju 19. st.

provodi razuzdan život u velikom svijetu i ne bira sredstva da se održi (Ante Stipančić). Juraj Stipančić, posljednji potomak obitelji, pretvara se u dehumaniziranu ličnost koja emocionalno otupljuje (odnos prema majci i sestri) i potpuno se odnarođuje, tj. mađarizira se. Lucija je žrtva obiteljskih predrasuda i odgoja. I ona je razjedinjena ličnost nesposobna za život, nervno istančana i moralno upropaštena. Novak je okom profinjena psihologa i socijalnog analitičara promotrio društveni obiteljski i intimni život aristokratskog staleža. U ostalim djelima likovi aristokrata i patricija pojavljuju se u epizodnim ulogama kao bivši ljudi koje je vrijeme pregazilo.

Prikazujući aristokratski svijet u propadanju, Novak je ispoljio najjaču snagu svog talenta. Zadržao je punu ljudsku i stvaralačku mjeru, tj. poštovao je kompleksnost ljudskih likova i nije ih pojednostavljeno klasificirao u pozitivne i negativne. U svakom liku tražio je općeljudska obilježja. On ima neobično razvijen smisao za uočavanje i izražavanje tragičnih pojava u životu. Sagledavajući tragično kao fenomen života, Novak je izlazio iz uskih klasnih, prostornih i vremenskih okvira.

Život senjskih trgovaca prikazao je u njegovu intimnom, klasnom i moralnom presjeku. Pratio je razvitak, uspon i propadanje ovoga staleža koji je u javnom životu igrao, uz plemstvo i vojnu upravu, vrlo značajnu ulogu.

Pratimo li povijest senjskih trgovaca onako kako nam to Novak sugerira, zapaziti ćemo dvije epohe. U prvoj epohi egzistira primitivni tip trgovca »bez školâ i ikakve druge mudrosti života.« On surađuje s »carskim ljudima« i stječe bogatstvo. Novak karakterizira atmosferu u kojoj se oblikovao prvotni tip senjskih trgovaca:

»Bilo je takovo doba: uzeti i prevariti kad nije nikome prijeto glad, činilo mu se slobodno; u to ga je upućivalo životinjsko osjećanje za obranu i uzdržavanje sama sebe i svoje krvi: samo se sakriti oku oblasti ili joj metnuti na oči rubac; božje oko često zažmiri i, rekao bih, da kadikada zaboravlja kazniti. A nijesu se mnogo otimali ni ljudi kojima je bila u ruci pravda i državno dobro da im se lijepim načinom zamažu oči; zakona je bilo na papiru sva sila, ali se u javnim poslovima dalo potajno sporazumjeti s ljudima što im je bila u ruci vlast:

— Pomozi ti mene, pa ću ja pomoći tebe; ta ruka ruku pere!«⁵

U tom zlatnom razdoblju senjske trgovine ističe se nekoliko trgovačkih kuća: Cikote, Dobrile, Zanerići, Martinići. No to zlatno doba bijaše kratkovečno. Moderna trgovina, koja nastupa izgradnjom pruge Budimpešta—Rijeka, ugrozila je egzistenciju senjskih trgovaca. Rijeka postaje trgovačko žarište u koje stižu strani trgovci mađarskog i njemačkog porijekla a senjski trgovci u tako ozbiljnoj konkurenciji propadaju. Novak upravo i koncentrira svoju pažnju na temi propadanja senjskih trgovaca.

Dramu tog propadanja iznosi u romanu Pod Nehajem, u ovećoj pripovijetki Klara, a taj problem dodiruje usput i u ostalim senjskim prozama.

U romanu Pod Nehajem predstavlja tri različita tipa trgovaca. Patrijarhalni tip trgovca koji mukotrпно stječe svoj imetak a trgovinu i ljude mjeri »samo po sv. pismu« prikazao je u liku trgovca Ivelića. Tip grabežljiva i beskrupulozna trgovca dao je u liku trgovca Martinića. On je uveo nov stil života u kome pravlada rastrošnost i snobizam. Novak slika obiteljsku atmosferu u Martinićevoj kući i iznosi pojedinačne historije te obitelji. Dvoje starije djece

prihvataju snobovski način života, a mladi (Ida i Mirko) opiru se nazorima svoje obitelji.

Školovani tip trgovca predstavlja Barčević koji je izučio trgovačku akademiju u Beču. On uskače u političko polje i suprotstavlja se tuđinskoj vlasti u Senju. O potrebi stjecanja trgovačke naobrazbe govori i trgovac Dabić iz romana Tito Dorčić. U modernoj trgovini mogu se održati samo »naobraženi trgovci s jasnim pogledom u tok i pravac svjetske trgovine, inače ili moraju pasti do neugledna kramara ili biti na vlastitom tlu sluge tuđih gospodara koji su ih oborili svojom glavnicom, znanjem i kulturom...«⁶

Novak iznosi drastične motive iz života senjskih trgovaca u propadanju. Martinić je npr. okrao svoga prijatelja Ivelića u momentu kad ovaj umire, a trgovac Niko iz pripovijetke Klara sklapa brak iz računa, okrade svog suputnika i završava kao tat. Trgovci se i odnarođuju. Odnarodena trgovca predstavlja u pripovijetki Gospođica Fema (Nikola Mrkotić — Nicolo Mercotich).

Privatni moral senjskog trgovca iznio je u Fiškalovoj ispovijedi. Trgovac Antonio Perišić obeščašćuje svoju služavku i prisilno je udaje za nijemoga slugu Šimicu. Tragedija ovih malih ljudi djelo je »gospodske« pokvarenosti.

Slika senjske trgovačke sredine uključuje u sebi niz karakterističnih pojedinih u kojima se ogleđa vrijeme, ambijent, psihologija i moral. Novak se intenzivno saživljava s građom koju donosi, vješto rekonstruira patrijarhalnu atmosferu u Senju i kritički promatra zbivanje u svojoj suvremenosti. On ne stvara idiličnu atmosferu u kojoj se mirno živi. Njega zaokuplja drama ljudskih i društvenih odnosa u prijelomnom razdoblju senjske historije kada moderna oblici života uništavaju patrijarhalnost u kojoj Novak pronalazi svojevrsnu poeziju.

Najživotnije slike senjskih trgovaca utemeljene su na motivima iz njihova intimnog života. Novak uvodi čitaoca u trgovačke interiere, suočava ga s bračnim i obiteljskim krizama trgovaca, pokazuje snobizam trgovačkih žena, odgoj trgovačke djece, njihove interese, sklonosti, ljubavi i duhovne vidike. On osuđuje moral senjskih trgovaca zasnovan na laži, licemjerstvu i nepoštenju. Premda je jasno spoznao njihovu izopačenost, snobizam i uskost vidika, nije svom izrazu dao satiričnu notu. Emocionalna angažiranost došla je do izražaja i u oblikovanju ove teme.

Novakovoj književnoj viziji senjskog života daju naobičnu životnost i puninu sličice iz života malih ljudi. On slika sirotinjske kvartove, društveni položaj senjske sirotinje, njezin privatni život i nazore.

U crtici Prva plaća, koja ima podnaslov: Sličica iz života neznatnih ljudi, prikazan je kvart senjske sirotinje:

»Gorica vodi u istočni kraj grada Senja. Dok je grad propao navratom trgovačkoga prometa prema Rijeci, našao je u kućama na Gorici zaklona najveći dio sirotinje što se hranila bud kakvom zaslužbom u trgovačkim kućama. Što bijeda, što spomen na lijepe dane, bila je kriva da je ta sirotinja tražila utjehe u rakiji, a stanovnici ne mogući se riješiti svojih stanara koji nisu plaćali, poskidaše im s kuća prozore i vrata, jer je sirotinja nezahvalno posezala i za tim kad nije bilo drugog goriva da se zimi ugrije ledena soba.«⁷

Ovaj društveni talog javlja se kao posljedica razvitka kapitalističkih odnosa čiji su nosioci pretežno stranci. Stjecišta senjske sirotinje bile su i krčme (konobe). U svim senjskim prozama opisan je ambijent krčme (Fiškalova ispo-

vijed, Pod Nehajem, Posljednji Stipančići, Prva plaća...) Novak dočarava intérieur »konoba«, atmosferu u njima, ljude, njihov izvorni govor, postupke i reagiranja. U krčmama se razgovara o tekućim događajima, o međuljudskim odnosima, o politici.

Uživljavajući se u život malih ljudi, Novak je uspio oživotvoriti nekoliko pojedinačnih portreta u kojima se konkretizira pišćev demokratizam i humanizam. To su mahom tragične figure ili ličnosti koje se bore za najminimalnije životne uvjete.

Među ličnostima senjske sirotinje ističe se služavka Magda koja se prostituira iz razočaranja u braku u koji ju je gurnuo njezin gospodar-ljubavnik da bi prikrio svoju sramotu. Novak otkriva naturalistične scene u životu ove pregažene žene (opijanje, mučenje vlastita djeteta, varanje muža). Pokazuje njezino socijalno osjećanje, tj. revolt prema gospodi:

»Možda bi je katkad i zaboljelo u srcu, ali ovaj smiješak na pijanom licu govorio je: neka i gospodska djeca znadu što je sirotinja! Ona se slatko osvećivala djetetu za gospodski grijeh — jer su gospoda jedno drugome u okrilju, a bog zna što bi nesmiljeni sudac Herman od nje da njegova prijatelja Antonia uznemiri. Bog visoko, car daleko, a gospoda još dalje!«⁸

Pišćeva socijalna tendencija jasno se razabire. On osuđuje društveni poredak u kome čovjek nužno postaje zvijer. Ta se ideja u još punijem svjetlu objavljuje u liku nijemoga sluga Šimice. U njemu je utjelovljena ljudska dobrota koja se zbog neljudskih uvjeta života preobražava u zločinstvo. Šimica, naime, postaje ubojicom vlastite žene. Opisujući tragediju ovog prinudnog braka Novak je jasno izrazio svoj protest protiv nasilja nad ljudskom ličnošću.

Sličnu sudbinu malih ljudi u provincijskoj sredini opisat će kasnije Mirko Božić u Neisplakanima. Berleša i Pera ilustriraju položaj malog čovjeka u malograđanskoj sredini gdje se od ljudskih stradanja i bijede pravi zabava dokonim malograđanima (Berleša obučen u medvjedu kožu zabavlja malograđane). Novak je iznio još užasniji prizor u kome je čovjek postavljen na užasne muke:

»Nijemac korači, a šiba za šibom stane zviždeći kroz zrak padati po golim mu leđima. Koža bivala crvenija, prskala i krv sve jače, sve više. Vojnici mijenjali šibe, a koža se sve više crnila, krv curkom kapala, meso se sjeklo i hvatalo šiba. Nekoji vojnici odilazili blijedi: glavinjajući: smučilo im se. Sedmi put prolazio Šimica, a iz zasječena mesa virila mu gola hrptenjača. Zaglavinja nekoliko puta, pođe opet, najkasnije smota se na tle i ostane ležati kao mrtvo tijelo.«⁹

Novak se živo zanimao i ostalim malim ljudima u senjskoj sredini. On portretira senjske krčmarice, stanodavke ribarice. Prikazuje njihove ambicije, nazore i međusobne odnose. Osobito su realistično ocrtani svakodnevni razgovori senjskih žena, njihova zainteresiranost za najsitnije pojedinosti u životu grada, njihova rezoniranja i postupci.

Novak pokazuje sklonost prema psihološkom portretiranju pojedinih likova. S najviše uspjeha izgradio je psihološki profil udovice Jele (Pod Nehajem). U prikazivanju njezina zatumljena erotskog života došle su do izražaja suptilne značajke Novakove psihološke analize.

U senjskoj sredini Novak je zapazio još jedan tip ljudi: došljake. To su trgovci stranog porijekla koji su se uspjeli aklimatizirati i predstavnici vlasti

koji se teško prilagođuju, jer je u Senju postojala specifična tradicija i specifičan način života. Osobito se nelagodno osjećaju žene stranih predstavnika vlasti (supruga majora Gröhla, rođena Bečanka teško podnosi senjski temperamenat i »kramarsku« sirovost).

Tako je Novak obuhvatio svu šarolikost društvenog života u Senju. Realizirao je specifičnu atmosferu tog grada u kome je živjela slavna tradicija. S najviše umjetničke snage progovorio je o izumiranju patrijarhalnih oblika života, o propadanju pojedinih društvenih staleža i o sudbini malih ljudi. Slika senjskog života oblikovana je cjelovito. U njoj su objektivirane društveno-ekonomske, nacionalno-političke, kulturne i moralno-psihološke karakteristike jedne specifične sredine. U drugom planu senjske panorame ocrtavaju se opisi ulica, kuća, godišnjih doba, senjske bure i mora. Pažnju privlače opisi interiera građanskih, trgovačkih, patricijskih i sirotinjskih kuća, ulični život i javne manifestacije u gradu (svečanosti, procesije), svježiji opisi mora i senjske bure.

Novakova senjska proza obuhvatila je samo jedan dio hrvatske stvarnosti onoga vremena. U ostalim prozama zahvatio je čitav niz drugih problema koje su mu nametali vrijeme, i sredine u kojima se kretao.

BILJEŠKE

- ¹ Posljednji Stipančići, Djela II, Zora, Zagreb 1952, 148.
- ² Pod Nehajem, Djela II, Zora, Zagreb 1952, 8.
- ³ Tito Dorčić, Djela III, Zora Zagreb 1952, 245.
- ⁴ Pod Nehajem, isto, str. 77.
- ⁵ Isto, str. 96.
- ⁶ Tito Dorčić, isto, str. 274—275.
- ⁷ Prva plaća, Pod Nehajem i druge pripovijetke, Novo pokolenje, Beograd 1951, 227.
- ⁸ Fiškalova ispovijed, Galebovi, Zagreb 1944, 87.
- ⁹ Isto, str. 116.

Zusammenfassung

SENJ IN VJENCESLAV NOVAKS PROSA

von Dragutin Rosandić

Senj als Themakreis stellt nur einen Ausschnitt aus dem verwickelten Komplex der Probleme dar die im Vjenceslav Novaks Prosaopus umfasst sind. Seine literarische Chronik des Lebens in Senj gründet auf den Erscheinungen aus dem gesellschaftlich-ökonomischen und national-politischen Leben des 19. Jahrhunderts. Aus ihr kann man die soziale Struktur Senjs und seine ökonomische Lage in der Zeit des Durchdringens des Kapitalismus wie auch das Echo bedeutender national-politischer Ereignisse klar entnehmen.

Novak empfand und drückte die Charakteristiken einer spezifischen Mitte in einem realen historischen Rahmen aus. Das schöpferische Interesse für die Problematik der Vaterstadt zeigt sich in allen Etappen seines literarischen Schaffens. Das reinste künstlerische Bildnis Senjs stellt der Roman POSLJEDNJI STIPANICICI dar.